

Магда Є. В.

кандидат політичних наук,
доцент кафедри Видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту
НТУУ «Київський політехнічний інститут»
(Київ, Україна), E-mail: rozumaha@gmail.com

ГІБРИДНА ЗАГРОЗА ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: «ЗЕМЛІ, ДЕ МОЖНА МАЙЖЕ ВСЕ»

***Анотація.** Висвітлено становлення концепту Центрально-Східної Європи в середовищі публічних інтелектуалів упродовж ХХ ст. Показано особливості місця регіону в системі міжнародних та європейських міждержавних відносин. Проаналізовано процес наростання загрози гібридної війни в регіоні на початку ХХІ ст. та пошук відповідей на цей виклик.*

***Ключові слова:** гібридна війна, Центрально-Східна Європа, українсько-російська війна.*

Постановка проблеми. Гібридна війна Росії проти України триває вже не перший рік, так само як і дискусії щодо того, чи є реальною загроза для інших країни Центрально-Східної Європи. Про всяк випадок, країни Балтії та Польща попросили збільшити контингент НАТО на власній території, проводять навчання. Але які підстави мають під собою ці побоювання? Чи вони реальні? Чи має тут місце path-dependence?

Метою статті є аналіз специфіки концепту регіону Центрально-Східної Європи та визначення (не)реальності зростання гібридної загрози у цій системі координат.

Концепт Центрально-Східної Європи

Під час аналізу територіального концепту Центрально-Східної Європи ми будемо відштовхуватись від роботи Андрія Портнова «Між «Центральною Європою» та «Русским миром»: Сучасна Україна у просторі міжнародних інтелектуальних дискусій» [1]. У книзі ведеться мова про інтелектуальні дискусії, різні спроби концептуалізації історії та сучасних проблем того регіону, який дехто воліє називати «посткомуністичними країнами», дехто – «Центрально-Східною Європою», а ще інші (головно, це російський націоналістичний (імперіалістичний?) дискурс) – «Русским миром». Цей текст не буде для нас об'єктом для полеміки, але ми спробуємо розширити рефлексію, започатковану Портновим, та надати їй, можливо, інших конотацій.

Від кінця ХХ – початку ХХІ ст. концепт «Центральна» або «Центрально-Східна Європа» посів вельми міцні позиції в політичній риторичі та історичних текстах, відсунувши, а то й замінивши собою «Східну Європу». Це закономірно, адже низка країн регіону перебувала на різних стадіях входження в європейський інтеграційний проект. Відтак, потрібно було на рівні мови проілюструвати на правду таки належність до Європи, маркувати себе як «своїх», водночас позначивши когось (Європу Східну) як «не зовсім своїх».

Зі входженням колишніх соціалістичних країн Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу активізувалися історичні дослідження, пов'язані з переоцінкою радянської історіографічної спадщини стосовно державотворчої традиції цих народів, потребою розробки власного національного історичного канону, визначення європейського вектора політичної культури від минулого до сьогодення. Окрім цього, важливими є дискусії щодо сутності європейської цивілізації, часу і особливостей формування її центрів та периферії. Особливо актуальними вони є для польської історіографії.

Витворений у ХІХ ст. «ягеллонський міф» та концепція «цивілізаційної місії Речі Посполитої на Сході» отримав «друге дихання» у ХХІ ст. з огляду на ре-

альну місію Польщі як «адвоката» колишніх народів Речі Посполитої, особливо України, у справі інтеграції їх у європейську співдружність. До «ягеллонської ідеї» апелював президент Лех Качинський, варто також згадати статтю Яна Пекло, директора Фонду Польсько Української Співпраці PAUCI, «*Wschodnie partnerstwo jagiellońskie*» («Ягеллонське східне партнерство»). Ян Пекло зауважує, що: «Практичний досвід ягеллонського проекту та концепції прометеїзму небагато втратили у своїй актуальності і можуть стати в пригоді при наповненні «Східного партнерства» конкретним змістом» [2].

«Центральна Європа» – одна з найяскравіших інтелектуальних метафор і один з найуспішніших політичних проектів ХХ століття. Ще 1950 року польський еміграційний історик Оскар Галецький намагався обґрунтувати історичну специфіку розвитку «Східно–Центральної Європи». Наприкінці 1970-х років в угорському самвидаві з'явилася праця медієвіста Єно Сюча «Три Європи», який також послуговувався компромісним терміном «Східно–Центральна Європа». На думку Сюча, цей регіон історично щосили прагнув долучитися до західних структур, але значна чисельність шляхти і слабкий розвиток міст визначили його відставання.

Дискурсивний тріумф цей концепт здобув у 1970–80-ті роки, насамперед, в есеїстиці чеського письменника Мілана Кундери. Він вже робив спробу історичного обґрунтування виокремлення регіону Центральної Європи. Текст Кундери «Трагедія Центральної Європи», надрукований у 1984 році «New York Times» та впливовими німецькими, французькими і британськими виданнями, твердив, що Центральна Європа (себто, Польща, Угорщина і Чехословаччина) становить осердя європейської культури, яке Захід зрадив у 1945 році в Ялті, віддавши на поталу комунізмові. Кундера відкидав окреслення «зовнішньої імперії» СРСР як «Східної Європи» (синонім недо-Європи), натомість, категорія «Центральна Європа» була для нього синонімом «західноєвропейськості», щоправда, тимчасово поневоленої Сходом. Кундера представляє Центральну Європу як зону малих народів, які живуть між Росією та Німеччиною [1, с. 23–26].

Юрій Андрухович продовжує цю думку: «Буття між росіянами та німцями і є історичним призначенням Центральної Європи. Центральноєвропейський страх історично балансує між двома бідами: ідуть німці, ідуть росіяни» [3].

Ідеї цього есею підхопили інші інтелектуали, а головне, що вони впали на сприятливий ґрунт у часі занепаду західних комуністичних партій, радянського вторгнення до Афганістану і постанови польської «Солідарності». Виступаючи за відвоювання Європи, «реєвропеїзацію» терену, концепція Центральної Європи була «метафорою протесту проти радянського панування над Східною Європою». А роль абсолютного Іншого ця концепція, звісно, відводила Росії (причому, в усіх її історичних проявах, а не лише в радянському). Але кого ж включати до регіону? Це важливіше питання.

Сумнівів не викликали Польща, Угорщина, Чехія і Словаччина. Саме ці країни були в центрі уваги синтетичної історії регіону Пьотра Вандича під промовистою назвою «Ціна свободи», що з'явилася одразу після падіння «залізної завіси» і розпаду СРСР. Автор вважає Центральною Європою простір між Балтійським, Адриатичним, Егейським і Чорним морями, а підставою приналежності до нього певної країни – глибокі зв'язки із західною цивілізацією [4].

Патрик Кені в оригінальному дослідженні «Карнавал революції», вважає Центральною Європою країни, об'єднані «спільним минулим в західних імперіях», стверджуючи, що поза цим тереном, події 1989 року сприймалися цілком по-іншому, спричинивши, замість Карнавалу, криваву розплату з режимом Чаушеску в Румунії та війну в Боснії і Хорватії [5]. У цій роботі розглядається Польща, Чехословаччина, Угорщина та НДР, Словенія та Україна.

Закономірно, що нині найбільший вплив на окреслення кордонів регіону має

ЄС. Але попри важливість ідеологічного та політичного чинника у цьому процесі, не варто відкидати його історичної та соціокультурної обумовленості. Тим більше, не варто відкидати аналітичний сенс регіональних історичних порівнянь. Одним з прикладів евристичної продуктивності такого підходу може бути дослідження Орестом Субтельним п'ятьох східноєвропейських еліт: польської, угорської та лівонської шляхти, молдавського боярства і козацької старшини, та їхньої відповіді на наступ абсолютизму у XVIII столітті серією повстань (зокрема, повстанням Івана Мазепи), які всі закінчилися поразкою [1, с. 29–30].

Схожою схемою територіального поділу послуговується Тімоті Снайдер. У «Перетворенні націй» Снайдер намагається довести виникнення після Люблінської унії 1569 року багатоетнічної, багатоконфесійної і багатокультурної шляхетської нації, яку він аксіологічно протиставляє руйнівному модерному націоналізму [6]. Територіальні рамки тут обмежені кордонами колишньої Речі Посполитої – нині це землі Польщі, України, Литви та Білорусі. Отже, визначальним для книжки є «східноєвропейський територіальний фокус, який водночас є її методологічним засновком» [6, с. 23]. При цьому саме історія Польщі виглядає визначальною для цілого регіону, а надто наприкінці XX ст. друга книга Снайдера, присвячена історії «Кривавих земель» – одна зі спроб пояснити особливості розвитку регіону у вузьких хронологічних рамках, наголосити на важливості та контраверсійності його історії [7]. «Криваві землі» так чи інакше вписуються в кордони Центрально-Східної Європи, хай там як його визначати. Сам Снайдер описує їх як простори від Балтійського до Чорного моря, від Берліну і до Москви.

Закономірно, що російські вчені виявилися найпоспідовнішими критиками концепції Центрально-Східної Європи. Гострота критики обумовлюється головно неспроможністю запропонувати цікавішу альтернативу країнам регіону, а надто Україні. «Русский мир» виявився і близько не таким привабливим та історично чи соціокультурно обґрунтованим. Росії важливо довести хибність та зруйнувати концепт Центрально-Східної Європи ще й для того, аби визначити ці території як сферу своїх інтересів, а не європейських.

На межі Європи, або землі, де можна все

Нині концепт Центрально-Східної Європи показує свій зворотній бік, умовно кажучи. Це ніби Європа, але якась трохи інакша, не така як Німеччина чи Франція, наприклад. Тому тут можна не дотримуватись багатьох правил.

Історія має приклади, коли землями центральноєвропейських країн жертвували в ім'я спокою країн західноєвропейських. Друга половина XVIII ст. показала, як європейські країни можуть порозумітись із Російською імперією у питаннях поділів Речі Посполитої, хай ослабленої, але легітимної та цілком європейської монархії. Згадаємо, наприклад, листування Катерини II з Вольтером про долю Польщі – інтелектуальний провісник трьох поділів, як влучно висловився Портав.

В роки Першої світової війни була опублікована робота «Mitteleuropa» Фридриха Наумана з ідеєю німецької гегемонії конгломератом європейських країн від Сербії і Греції до Данії і Бельгії, і від Німеччини і Швейцарії до Словаччини і Моравії. Хоча вже 1917 року німецькі географи стверджували, що «такої природної та культурної реалії, як Центральна Європа, не існує», але сам факт появи тексту симптоматичний. Таким чином заперечуючи можливість самовизначення націй на цих теренах, а натомість закладались інтелектуальні підвалини обґрунтування німецьких інтересів [6, с. 32].

Кінець 1930-х рр. продемонстрував, що можна розчленувати суверенну державу – Чехословаччину – навіть без її згоди і навіть заробити на цьому політичний капітал, щоправда короткотерміновий. Виявилось, що можна напасти на Польщу і не зважати на її договори про військову допомогу з Францією та Великобританією, будучи впевненим у їхній пасивності, а потім звільняти життєвий простір у

Східній та Центральній Європі. Але тогочасні домовленості та гарантії захисту змусили союзників Польщі принаймні оголосити війну для збереження обличчя, хоч і «дивну». Випадок України багато у чому схожий, хоча тут і «дивної» війни ніхто не оголошував. Але ситуація не менш небезпечна. Внаслідок дій Росії, нехтування всіма підписантами Будапештського меморандуму гарантіями, наданими Україні, режим нерозповсюдження ядерної зброї опинився під загрозою.

Особливості історичного розвитку стали ніби виправданням інших правил гри в регіоні. Центрально-Східна Європа виглядає як регіон, де можна порушувати правила. І Росія готова це робити. Тим більше в тих державах, які навіть до Східної Європи відносяться з натяжкою (Україна та Білорусь). Країни Центральної та Східної Європи постають таким собі внутрішнім фронтіром, землями, які можна завоювати (хай і у невійськовому сенсі) та встановлювати домінування власних інтересів, землями, де можна майже все. Зокрема, виявилось, що тут можна зазіхати на територіальну цілісність суверенних держав та сподіватись на реформатування посткомуністичного простору.

Після 1991 року у світі склалась Post-Ялтинська система міжнародних відносин. Система взаємозалежності з домінуванням однієї наддержави створювала ілюзію, що проблеми глобального протистояння подолані назавжди. Текст Френсіса Фукуями про кінець історії – вже традиційний приклад поширеності такої точки зору в середовищі західних інтелектуалів. Але на початку XXI ст. світ почав рух у різні боки.

Країни Центрально-Східної Європи виявились розділеними. Більшість із них після розвалу СРСР змогла інтегруватися у ЕС та НАТО. Це забезпечило їм економічну (в межах ЕС) та військову (в межах НАТО) безпеку. Хоча російській кібератаці на Естонію у 2007 році НАТО це не запобігло. Хоча нині така загроза враховується. Деякі країни регіону застрягли між ЕС та Російською Федерацією, яка після приходу до влади Путіна почала впроваджувати власні інтеграційні проекти на пострадянському просторі. Загрозу з боку РФ постійно зауважували східні члени євроатлантичних спільнот – Естонія, Латвія, Литва та Польща. Але країни західної та навіть центральної (попри півсторічний досвід комуністичних режимів при владі) частин Європи ставились до цього скептично [8].

Власне, сучасний світ поділений на зони впливу між зонами стабільності, де панує закон і порядок, та зонами невизначеності, підвищеної конфліктності (незалежно від того, у якій фазі ці конфлікти). На сході Європи лінія цього поділу пройшла територією пострадянських держав, які після холодної війни опинилися в ролі «буферних зон» між Росією та Західною Європою. Агресія Росії спрямована на країни Центрально-Східної Європи та Балтії, що наразі є членами євроатлантичних інтеграційних структур, і на країни, що опинилися в «сірій» зоні безпеки – Грузія, Молдова і Україна, вірогідно, Білорусь.

Російська окупація України стала останнім кроком на шляху перетворення Східної Європи на зону різкого геополітичного конфлікту [8]. Особливу небезпеку становить відновлення конфліктів у Придністров'ї та на Кавказі. З південного та східного флангів України, від Мосула до Донецька, формується дуга некерованого простору, в межах якого здійснюється неконтрольоване перекидання живої сили, військової техніки та потоків контрабанди.

Існування невизнаних і некерованих територій, розташованих у безпосередній географічній близькості, створює широкі можливості для подальшої ескалації конфліктів і здійснення незаконної діяльності – торгівлі наркотиками і зброєю, нелегальної міграції. Об'єднання в один вузол протиріч на Близькому Сході, Кавказі та Східній Європі загрожує дестабілізацією ситуації у сусідніх регіонах, а також залученням до протистояння великих держав. Із західного флангу, який вочевидь є більш стабільним, в країнах Центрально-Східної Європи (зокрема, в Угорщині та Болгарії), на тлі некерованих міграційних процесів, пов'язаних із тран-

зитом біженців з країн Близького Сходу та Центральної Азії (передусім із Сирії), зростає популярність консервативних або радикальних поглядів. У перспективі це загрожує існуванню шенгенської зони, власне, самому існуванню Європейського Союзу як політичного актора, а також реанімацією старих етнотериторіальних конфліктів у Європі [9, с. 38–39].

Чи готова Європа прийняти виклик?

Показово, що історія України рідко присутня у синтетичних історіях західноєвропейських авторів. Промовистий виняток становить польська історіографія. В польській традиції, де одна з концепцій геоісторичного розвитку регіону значну роль відводить Україні, включаючи її (принаймні, частково) до Центральної Європи. Угорська чи румунська історіографії практично зовсім байдужі до України і не схильні розглядати її як складник «спільного цивілізаційного простору».

Можливо, саме у цьому корені того, що конфлікт на Сході України не сприймається як загроза Європі. Гібридна війна на східному фронті Європи виявилась цілковитою несподіванкою для континенту та його еліти.

Маємо цілком погодитись із аналітиками Національного інституту стратегічних досліджень у тому, що російська агресія показала неефективність Європейської політики сусідства. Ця стратегія виявилась хибною і не змогла попередити та пом'якшити ризики для Європи на східноєвропейському напрямку. Ініціатива ЄС «Східне партнерство», запропонована 2009 року в межах Європейської політики сусідства, охоплювала Україну, Грузію, Молдову, Білорусь, Вірменію та Азербайджан. Але дискурс цієї політики був застарілим – пострадянський простір уявлявся єдиним. Події в Україні підтвердили, що замість передбаченого Політикою сусідства утворення навколо ЄС «кола друзів» на кордонах Євросоюзу постало, швидше, «вогняне коло» збройних конфліктів [10; 11]. Ризький саміт 2015 року показав, що ЄС загалом виявився неготовим прийняти нові геополітичні реалії в Європі, воліючи залишатися в полоні звичних схем. І нажаль, нині формулювання відповіді на загрозу зі Сходу має пройти тернистий шлях із невизначеною швидкістю.

Відтак, збройне протистояння України з Росією можна до певної міри вважати наслідком «вакууму влади» на пострадянському просторі, який виник після розпаду СРСР. А імперські амбіції РФ призвели до диспропорційного її розподілу. Той факт, що Україна нині успішно опирається агресії, може спричинити часом невинуватий оптимізм та переоцінку власних можливостей. Безперечно, Україна залишається потужним опонентом Росії та її агресивної політики, але геть не єдиним. Адже вразливими виглядають також інші країни – Польща, наприклад. Вони входили до комуністичного блоку, але не до СРСР. Тому мова має йти про увесь терен Європи, так чи інакше контрольований СРСР, тобто знов-таки регіон Центрально-Східної Європи.

Агресія Росії проти України виявила слабкі місця в системі оборони НАТО на сході Європи. Сумарно військовий потенціал НАТО, безперечно, перевищує потенціал Росії. Але порівняно з арміями окремих країн регіону, російська армія є в рази потужнішою. За винятками Естонії та Польщі країни Центрально-Східної Європи в умовах економічної кризи значно зменшили видатки на оборону (середня цифра по регіону становить 1,1 % ВВП при встановленому НАТО мінімумі в 2 %). У разі потреби, ці країни не зможуть захистити себе. Із загального складу військ країн НАТО (3 млн особового складу та 1,5 млн з них у Європі) в Центрально-Східній Європі та Балтії дислоковано менше ніж 10 % (300 тис.), з 28-ми баз НАТО на континенті 23 розташовано в Західній Європі й лише 5 у Центрально-Східній Європі та Балтії. Американський військовий контингент зосереджено майже виключно в Західній Європі (тільки в Нідерландах американських військових більше, ніж у всіх країнах – членах Центрально-Східної Європи і

Балтії разом). Перелік можна продовжувати, але очевидно, що російська агресія унаочнила вразливість східноєвропейського флангу НАТО [9, С.50].

Особливі побоювання Альянсу пов'язані з країнами Балтії, що мають російські меншини і потенційно Росія може застосувати до них «право на захист співвітчизників», як це сталось, наприклад у Криму. Тим більше, що ця тема постійно присутня в інформаційному просторі цих країн, щоправда з різним ступенем інтенсивності. Як засвідчив саміт НАТО в Уельсі (вересень 2014 року), Альянс прагне уникнути надмірного загострення ситуації протистояння. Але в НАТО цілком усвідомлюють, що дії Росії потребують багатомірних відповідей. Інша річ, яким чином ставити питання. Чи готові громадяни країн ЄС та НАТО захищати естонське місто Нарва, де росіян – 80,9%, а естонців – 2,6%? Чи латвійську Ригу, де росіян 43,9%, а латишів – 41%? Чи світ побачить чергового Невіла Чемберлена і згадає його вислів від 27 вересня 1938 року: «Наскільки страшним, фантастичним і неймовірним є факт, що ми мали би копати окопи і приміряти протигазові маски через суперечку в далекій країні між народами, про які ми нічого не знаємо» [12].

Хоча є підстави думати, що регіон не залишиться сам на сам із загрозою агресії. США посилити свою військову присутність в Центральній і Східній Європі, підтримавши свої обіцянки про допомогу конкретним військовим обладнанням. Лунають заклики до повернення до політики стримування агресора, запобігання ескалації відображено у нових тактичних планах НАТО. Новий «План дій у галузі готовності» Альянсу (RAP) передбачає підвищення рівня боєготовності Сил реагування НАТО і проведення дедалі більш складних навчань у Центральній і Східній Європі. RAP передбачає створення Передових сил, здатних до розгортання протягом кількох днів, створення багатонаціональних пунктів командування і управління НАТО, а також пунктів прийому на територіях східних членів Альянсу, і оновлення оборонних планів. Хоча увага НАТО залишається зосередженою в основному на швидкому захисті і підкріпленні, а не на постійному розташуванні значних бойових сил в Центральній і Східній Європі, RAP відображає підтвердження принципу, якому певний час не приділяли належної уваги: для того, щоб здійснювати стримування за допомогою надійної оборони риторика має бути підкріплена відповідною військовою силою [13].

Слід пам'ятати, що регіон Центрально-Східної Європи може стати ключовим для континенту загалом. Тому життєво необхідним є подолання внутрішніх суперечностей (наприклад, у польсько-українських чи польсько-литовських відносинах) та побудова відносин якісно іншого рівня. Історична пам'ять має слугувати не нагнітання суперечностей, а скріпленню фронту протистояння гібридній загрозі зі Сходу.

Висновки. Як цілком слушно відмітив Андрій Портнов, концепт «Центрально-Східна Європа» набув легітимного статусу в історіографії та публічному дискурсі відповідних країн. І хоч цей концепт, як і будь-який, є умовним, він допомагає побачити і глибше зрозуміти одні сторони і тенденції історичного процесу та нехтує або применшує інші. Іншими словами, як і кожен концепт, що намагається впорядкувати хаос реальності навколо, «Центральна Європа» істотним чином цю реальність спрощує, хоч і робить її зрозумілішою [1].

Але маємо наголосити – в даному випадку спрощення є загрозою. Агресивна Росія є небезпечною не лише для України та Білорусі, країн Балтії та Польщі, а й для Грузії, Вірменії, Казахстану, Азербайджану. Європоцентричність інтелектуального дискурсу в даному випадку заважає подивитись ширше на речі та шукати відповіді на цей виклик поза традиційними, хоч і такими привабливими межами. Чи не усі країни, які спільний кордон з РФ (а не лише спільний з Європою та РФ), утворюють зону прикордоння. В даному випадку таке положення вимагає створення форпосту.

Цивілізований світ виявився неготовим до гібридних загроз подібного рівня. Хоча це може стати й стимулом до нового етапу еволюції європейських та євроатлантичних структур. Але кінця історії поки не видно, постісторія ще не прийшла у Центрально-Східну Європу, за влучним виловом Тараса Возняка.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Портнов А. Між «Центральною Європою» та «Русским миром» / А. Портнов // Сучасна Україна у просторі міжнародних інтелектуальних дискусій. – К. : НІСД, 2009. – 160 с.
2. Пекло Я. Ягеллонське східне партнерство [Електронний ресурс] / Я. Пекло – Режим доступу: <http://polit.ua/analitika/2011/02/03/peklo.html> (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.
3. Andruchowycz J. Moja Europa. Dwa eseje o Europie zwanej Środkową / J. Andruchowycz, A. Stasiuk – Wołowiec, 2000.
4. Вандич П. Ціна свободи: Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення / П. Вандич. – К.: Критика, 2004.
5. Кені П. Карнавал революції. Центральна Європа 1989 року. / П. Кені. – Критика, Київ, 2006.
6. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь / Т. Снайдер; Пер. з англ. – Київ: Дух і літера, 2012.
7. Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталінін: монографія / Т. Снайдер. – Київ: Грані-Т, 2011.
8. Возняк Т. Наслідки російської агресії в Україні для центрально-східної Європи та світу: [Електронний ресурс] / Т. Возняк – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?naslidki_rosiyskoyi_agresiyi_v_ukrayini_dlya_tsentralnoshidnoyi_evropi_ta_svitu&objectId=1314591 (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.
9. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с.
10. How to be good neighbors [Electronic resource]. – Access mode: www.economist.com/news/europe/21597948-ukraine-biggest-test-eus-policytowards-countries-its-borderlands-how-be-good (Accessed 20 July 2015)
11. Popescu N. First lessons from the Ukrainian Crisis [Electronic resource] / N. Popescu – Access mode: www.iss.europa.eu/publications/detail/article/first-lessons-from-theukrainian-crisis/ (Accessed 20 July 2015)
12. Мокрик Р. Путін, Європа і далека країна [Електронний ресурс] / Р. Мокрик – Режим доступу: www.ji.lviv.ua/n79texts/Mokryk_Putin_Europa_i.htm (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.
13. Рюле М. Стимування: що воно може (і не може) зробити [Електронний ресурс] / М. Рюле – Режим доступу: www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/deterrence-russia-military/UK/index.htm (дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана.

REFERENCES:

1. Portnov A. Mizh «Tsentralnoiu Yevropoiu» ta «Russkym myrom [Between the «Central Europe» and «Russian world»] // Suchasna Ukraina u prostori mizhnarodnykh intelektualnykh diskusii. – K. : NISD, 2009. – 160 s.
2. Peklo Ya. Yahellonske skhidne partnerstvo [Jagiellonian Eastern Partnership] [Electronic resource]. – Access mode: <http://polit.ua/analitika/2011/02/03/peklo.html>
3. Andruchowycz J., Stasiuk A. Moja Europa. Dwa eseje o Europie zwanej Środkową. – Wołowiec 2000.
4. Vandych P. Tsina svobody: Istoriia Tsentralno-Skhidnoi Yevropy vid Serednovichchia do sohodennia [Price Freedom: A History of East Central Europe from the Middle Ages to the present]. – Kyiv: Krytyka, 2004.
5. Keni P. Karnaval revoliutsii. Tsentralna Yevropa 1989 roku [Carnival revolution. Central Europe 1989]. – Kyiv: Krytyka, Kyiv, 2006.
6. Snaider T. Peretvorennia natsii. Polshcha, Ukraina, Lytva, Bilorus [Convert nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus]. — Kyiv: Duh i litera, 2012.
7. Snaider T. Kryvavi zemli: Yevropa pomizh Hitlerom ta Stalinym: monohrafiia [Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin: monograph]. – Kyiv: Hrani-T, 2011.
8. Vozniak T. Naslidky rosiiskoi ahresii v Ukraini dlia tsentralno-skhidnoi Evropy ta svitu: [The consequences of Russian aggression in Ukraine for Central and Eastern Europe and the

world] [Electronic resource]. – Access mode: http://zaxid.net/news/showNews.do?naslidki_rosiyskoyi_agresiyi_v_ukrayini_dlya_tsentralnoshidnoyi_evropi_ta_svitv&objectId=1314591

9. Donbas i Krym: tsina povnennia : monohrafiia [Donbass and Crimea: the price return: Monograph]. – К. : NISD, 2015. – 474 s.

10. How to be good neighbors [Electronic resource]. – Access mode: www.economist.com/news/europe/21597948-ukraine-biggest-test-eus-policytowards-countries-its-borderlands-how-be-good

11. Popescu N. First lessons from the Ukrainian Crisis [Electronic resource] – Access mode: www.iss.europa.eu/publications/detail/article/first-lessons-from-theukrainian-crisis/

12. Mokryk R. Putin, Evropa i daleka kraina [Putin, Europe and distant countries] [Electronic resource] – Access mode: www.ji.lviv.ua/n79texts/Mokryk_Putin_Europa_i.htm

13. Riule M. Strymuвання: shcho vono mozhe (i ne mozhe) zrobyty [Containment: it can (and can not) do] [Electronic resource] – Access mode: www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/deterrence-russia-military/UK/index.htm

Магда Е., кандидат политических наук, доцент кафедры издательского дела и редактирования Издательско-полиграфического института НТУУ «Киевский политехнический институт» (Киев, Украина), E-mail: rozumaha@gmail.com

Гибридная угроза для Центральной и Восточной Европы: «Земли, где можно почти все»

Аннотация. Освещены процессы становления концепта Центрально-Восточной Европы в среде публичных интеллектуалов на протяжении XX в. Показаны особенности места региона в системе международных и европейских межгосударственных отношений. Проанализирован процесс нарастания угрозы гибридной войны в регионе в начале XXI века. и поиск ответов на этот вызов.

Ключевые слова: гибридная война, Центрально-Восточная Европа, украинская-российская война.

Magda E., PhD in philosophical sciences, associate professor of the department of Publishing and Editing of NTUU «Kiev Polytechnic Institute» (Kyiv, Ukraine), E-mail: rozumaha@gmail.com

Hybrid threat to Central and Eastern Europe: «Lands, where almost everything is possible»

Abstract. Hybrid war of Russia against Ukraine has been going on for years, as well as the debate about whether a threat to other countries of Central and Eastern Europe is real. In any case, the Baltic States and Poland have asked NATO to increase troops on its own territory, carry out studies. But are these fears real? Does this place path-dependence?

The article is to analyze the specific concept of Central and Eastern Europe and the definition of (un)reality of growing hybrid threats in this region.

As rightly noted Andriy Portnov, the concept of «Central and Eastern Europe» has acquired the status of a legitimate in public discourse and historiography of the countries concerned. Like any concept that tries to organize the chaos of reality around, «Central Europe» significantly simplifies this reality, while making it clearer.

But we have to stress - in this case simplification is threatening. The aggressive Russia is dangerous not only for Ukraine and Belarus, the Baltic States and Poland, but also for Georgia, Armenia, Kazakhstan and Azerbaijan. Intellectual discourse, focused on Europe only, in this case prevents a broader look at things and looks for the answer to this challenge beyond the traditional, though such attractive abroad. All the countries that share a border with Russia (and not only common with Europe and Russia), form the frontier zone. In this case, this situation requires an outpost. The civilized world was not ready to face hybrid threats. On the other hand, this may be a stimulus and a new stage in the evolution of European and Euro-Atlantic structures. But until the end of history shows post-history has not come in Central and Eastern Europe, the apt catch Taras Wozniak.

It should be remembered that the region of Central and Eastern Europe may play the key role to the whole continent. Therefore it is vital to overcome internal contradictions (eg, Polish-Ukrainian or Polish-Lithuanian relations) and building relationships qualitatively different level. Historical memory is forcing serve no contradictions, and binding of Front opposition hybrid threat from the East.

Key words: *hybrid war; Central-Eastern Europe, Ukrainian-Russian war.*

УДК 329.8

Тимченко М. М.
аспірант кафедри політології
ДНУ імені Олеся Гончара, (Дніпропетровськ, Україна)
E-mail: mihail_timchenko@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГРУП ІНТЕРЕСІВ У ВНУТРІШНЬОПАРТІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Анотація. Дослідження комунікаційних процесів всередині сучасних політичних партій неможливе без встановлення основних принципів організації партії. Протягом історії розвитку політичних партій їх організаційна структура зазнала великих змін. В сучасних розвинених демократичних країнах структура політичної партії складається з певної кількості різноманітних груп інтересів та тиску. Незважаючи на об'єднаність спільними ідеологічним, соціальними та політичними цілями і інтересами ці групи всередині політичної партії намагаються боротися за лідерство та конкурують в процесі прийняття політичних рішень.

Найважливішою внутрішньою функцією сучасної політичної партії є формування системи узгодження інтересів всередині партії. Перш за все це досягається за допомогою утворення системи комунікаційної взаємодії груп інтересів, партійної еліти та контроліти. Взаємовідносини між цими елементами політичної партії багато в чому залежить від сформованої системи партійної дисципліни, партійної етики та існуючої ієрархічної системи взаємодії між партійною верхівкою та «рядовими» членами партії, між центральними ієрархічними структурами партії та місцевими, між членами партії, які входять до різноманітних парламентських та урядових структур та позапарламентськими групами всередині партії та ін.

Оптимальною формою забезпечення внутріпартійної комунікації груп інтересів є становлення інституту партійної демократії. В більшості розвинених країн певні елементи партійної демократії встановлюються на законодавчому рівні. Подібні норми існують в законодавстві Німеччини, Італії, Іспанії, Греції, Албанії, Андорри, Вірменії, Франції, Румунії, Чехії, Португалії. Внутрішньопартійна демократія не загрожує партійній дисципліні та втручанням державних органів влади в ієрархічні та організаційні особливості внутріпартійної комунікації. Яскравим проявом процесу демократизації внутрішньопартійної взаємодії є впровадження «праймеріз» (внутрішньопартійних виборів). Це дозволяє регулювати взаємовідносини груп інтересів всередині політичних партій без загострення конкурентної боротьби за лідерство та можливих негативних наслідків (наприклад, розпаду партії).

Ключові слова: політична партія, групи інтересів, внутріпартійна комунікація, партійна дисципліна, партійна демократія.

Існують дві теоретичні моделі, що представляють демократичний політичний процес як різні варіанти партійного змагання.

Перша трактує демократію як міжпартійне змагання. Відповідно до цієї моделі, основна роль партій в демократії – формування групи лідерів для здійснення управління країною. Участь громадян зводиться до виборів, на яких виборці обирають команду лідерів або просто сприяють усуненню правителів від влади.

Друга розглядає демократію як внутріпартійну участь і припускає, що партії не просто групи лідерів, які змагаються, але й демократичні організації, що розширюють можливості громадян у плані політичної участі. Члени партії та її прихильники можуть визначати зміст передвиборчих програм. Насамперед це досягається за допомогою постійного конкурування груп інтересів в середині політичної партії.

Відомий дослідник М. Морарь зазначає, що при дослідженні структури партійної комунікації доцільно було б застосовувати підхід американських науковців у сфері управління, які виділяють два великих класи комунікацій з по-